

بررسی نقش صنایع کوچک بخش کشاورزی در توسعه اجتماعی و اقتصادی نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان گلاب شهرستان کاشان)

فضل اله اسمعیلی^{۱*}، مهدی خداداد^۲، رؤیا زارع قلعه سیدی^۳

۱. استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه پیام نور تهران (نویسنده مسئول).

۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه گلستان.

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد علوم اقتصادی، دانشگاه یزد

esmaeili@pnu.ac.ir

چکیده

توسعه پایدار روستایی فرآیندی چندبعدی است که موضوع آن بهبود و ارتقاء کیفیت زندگی اقشار فقیر و آسیب‌پذیر روستایی است؛ ارتقاء این نوع از کیفیت زندگی با تکیه صرف بر کشاورزی نمی‌تواند حاصل شود؛ در این بین راهبرد صنعتی کردن روستاها به‌عنوان یکی از راهبردهای مبتنی بر رویکرد اقتصادی جهت ارتقاء کیفیت زندگی روستاییان حائز اهمیت فراوان است. هدف از پژوهش حاضر بررسی و تحلیل نقش صنایع کوچک بخش کشاورزی در توسعه اقتصادی- اجتماعی دهستان گلاب شهرستان کاشان می‌باشد که بدین منظور از روش توصیفی- تحلیلی و پیمایش میدانی استفاده شده است. جامعه مورد مطالعه در این پژوهش روستاییان دهستان گلاب می‌باشند که با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۱۳۷ نفر انتخاب و پرسشنامه به‌صورت تصادفی ساده بین آنها توزیع شده است. همچنین روایی پرسشنامه نیز از طریق آلفای کرونباخ تأیید شده است. داده‌های جمع‌آوری شده از طریق نرم‌افزار Spss مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند که نتایج به دست آمده از آزمون ناپارامتریک Chi-Square نشان‌دهنده تأثیرگذاری بسیار بالای توسعه صنایع روستایی و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، افزایش درآمد روستاییان، جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهر و احساس تعلق به روستا می‌باشد. همچنین نتایج حاصل از تحلیل همبستگی رگرسیون چندمتغیره نشان‌دهنده تأثیرگذاری بسیار زیاد مؤلفه در دسترس بودن مواد اولیه در روستا با ضریب $Beta = 0.307$ و مؤلفه نیاز به سرمایه کم جهت راه‌اندازی با ضریب $Beta$ معادل 0.292 بر شکل‌گیری صنایع روستایی می‌باشد.

واژگان کلیدی: صنایع کوچک، توسعه اقتصادی- اجتماعی، دهستان گلاب، شهرستان کاشان.

مقدمه و طرح مسأله

نقش و جایگاه روستاها در فرآیندهای توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در مقیاس محلی، منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی و پیامدهای توسعه‌نیافتگی مناطق روستایی چون فقر گسترده، نابرابری فزاینده، رشد سریع جمعیت، بیکاری، مهاجرت و حاشیه نشینی شهری موجب توجه به توسعه روستایی و حتی تقدم بر توسعه شهری شده است (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۸: ۱۹). توسعه روستایی فرآیندی چندبعدی است که موضوع آن بهبود و ارتقاء کیفیت زندگی اقشار فقیر و آسیب‌پذیر روستایی است (هاشمی، ۱۳۸۹: ۱۷۴). برقراری عدالت اجتماعی در بین جوامع و بالا بردن سطح مطلوبیت زندگی در روستاها، جهت برخورداری از جوامعی با سرشت پاک‌انسانی از اهمیت بالایی برخوردار است. در چاقوب توسعه روستایی، هدف بهبود و ارتقاء کیفیت زندگی

روستاییان تا مرحله خودکفایی و ایجاد حس اعتماد به نفس در آنان می‌باشد؛ به‌گونه‌ای که مباحث اساسی در توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها به‌خصوص کشورهای جهان سوم به‌شمار می‌رود. در این راستا، اتخاذ سیاست‌ها و راهکارهایی که زمینه ایجاد علاقه و اشتیاق در قشر روستایی برای اشتغال به فعالیت‌های کشاورزی را فراهم سازد، ضروری است. بدین منظور، بیش از هر چیز جهان نیاز به افزایش سرمایه‌گذاری در کشاورزی را دارد (Pinzon, 2012: 1-2).

در بسیاری از کشورها صرف زراعت نمی‌تواند اشتغال کافی و بهره‌وری ایجاد کند. بدین جهت باید به ایجاد اشتغال سودآور و غیرزراعی نیز پرداخت تا تفاوت درآمد شهرنشینان و روستانشینان افزایش نیابد و مهاجرت روستاییان به شهر کاهش پیدا کند. در این بین راهبردهای توسعه روستایی، راهبرد صنعتی کردن روستاها به‌عنوان یکی از راهبردهای مبتنی بر رویکرد اقتصادی، از عمده‌ترین روش‌های کیفیت‌زندگی به‌شمار می‌رود در این راهبرد، توسعه کشاورزی در فرآیند توسعه روستایی حائز اهمیت است، اما در عین حال توسعه فعالیت‌های صنعتی روستایی نیز مورد توجه قرار می‌گیرد (امین‌آقایی، ۱۳۸۷: ۱۲۷). در واقع صنعتی شدن و طرح‌ریزی مطلوب صنایع در مناطق روستایی به‌عنوان یک کاتالیزور در جهت ایجاد توسعه پایدار و به‌عنوان آخرین راه حل مشکل فقر روستایی، بیکاری و عاملی تسکین‌دهنده برای مناطق محروم روستایی محسوب می‌شود (طاهرخانی، ۱۳۷۹: ۲۲). بنابراین صنایع کوچک روستایی جدا از توان اشتغالزایی بالایی که دارند، می‌توانند در حل مسائل فقر و نابرابری، توزیع درآمد و امکانات، مهاجرت، تمرکز دیوانسالاری، امنیت ملی، آمایش‌سرزمین و ... موثر باشد (ایمانی‌راد، ۱۳۷۲: ۲۸). موضوع نقش صنایع کوچک در توسعه اقتصادی اجتماعی روستا طی دهه اخیر از سوی محافل علمی و تحقیقاتی مورد مطالعه و پژوهش قرار گرفته است. در زیر به چند مورد از این مطالعات اشاره شده است.

کمیسیون اقتصادی و اجتماعی آسیا و اقیانوسیه (۱۹۸۳) در سی و نهمین نشست خود بر نقش برجسته صنایع کوچک تأکید کرده و اظهار کرد که این صنایع کمک شایانی به ایجاد فرصت‌های اشتغال و تولید درآمد در بخش روستایی می‌کنند. در این نشست اولویت فراوانی به توسعه صنایع کوچک و کارگاهی داده شد (سازمان ملل متحد، ۱۳۶۶: ۱). دیوید راجرز^۱ (۲۰۰۶) در تحقیقی با عنوان "بررسی اثرات استقرار صنعت در شهرک‌ها و مناطق روستایی ایالت آیوا"^۲ نشان می‌دهد که صنعتی‌سازی روستایی برای اجتماعات مورد مطالعه با منافع گسترده همراه بوده، به‌طوری‌که بر یکپارچگی خانوارها، درآمد سرانه و توزیع متعادل درآمدها افزوده است (مطیعی‌لنگرودی و همکاران، ۱۳۸۴: ۴۰).

از طرفی دیگر، ساندرآ^۳ (۲۰۰۹) در تحقیقی با موضوع "صنعتی‌سازی روستا، چالش‌ها و فرصت‌ها" در کشور هند به این نتیجه رسیدند که استقرار واحدهای صنعتی با مقیاس‌های کوچک و بزرگ در روستاها باید بر اساس پتانسیل‌های روستا انجام گیرد. یو. سی. نایاک^۴، در تحلیلی بر روندهای توسعه روستایی در کشورهای در حال توسعه، معتقد است که اغلب ارائه طرح‌های توسعه برای مناطق روستایی این کشورها با شکست رو به رو شده است. به باور او، تنها راه حل مشکل فقر و بیکاری در مناطق روستایی ایجاد فرصت‌های شغلی است و با برنامه‌ریزی در راستای استقرار صنعت در مناطق روستایی می‌توان ضمن ایجاد اشتغال، اهداف توسعه روستایی را محقق ساخت (Pears, 2007: 77).

طاهرخانی (۱۳۸۱)، در تحقیقی با عنوان صنایع کوچک سنگ بنای استراتژی آینده توسعه روستایی به این نتیجه دست یافته‌اند که سرمایه‌گذاری‌های کوچک مقیاس به‌عنوان موتور توسعه مناطق روستایی تأثیر به‌سزایی در پیشرفت تدریجی کشورهای در حال توسعه به‌ویژه توسعه صادرات و ایجاد فرصت‌های شغلی داشته‌اند. این صنایع قادرند با جذب نیروی کار مازاد در بخش کشاورزی، گسترش آموزش و ارتقای سطح مهارت‌ها زمینه مناسبی جهت توسعه مناطق روستایی فراهم آورند. نوری و همکاران (۱۳۸۳)، در پژوهشی تحت‌عنوان اولویت‌بندی صنایع کوچک و کارگاهی مناطق روستایی شهرستان اردستان با استفاده از روش دلفی به این نتیجه دست یافتند که اهداف صنعتی کردن پایدار روستایی و جلوگیری از صدور مواد خام صنعتی، به ترتیب بیشترین و کم‌ترین اهمیت را داشته‌اند. شاهی‌اردبیلی (۱۳۸۶)، در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود در تحقیقی با عنوان

1 . Rajerz
2 . Ayova
4- Sandra
7- U. C. Nayak

"نقش صنایع کوچک در توسعه روستایی در بخش مرکزی مشهد" به این نتیجه رسیده است که صنایع کوچک روستایی با در نظر گرفتن شاخص‌های توسعه روستایی با ایجاد فرصت‌های شغلی، موجب تولید درآمد برای اقشار فرودست روستایی می‌شوند. امین آقایی (۱۳۸۷)، در پژوهشی تحت‌عنوان بررسی عوامل مؤثر بر عملکرد صنایع کوچک از دیدگاه کارشناسان توسعه روستایی به این نتیجه دست یافتند که کمبود سرمایه، نوسان قیمت مواد اولیه مورد نیاز واحدهای کوچک، ضعف مدیریت در بنگاه‌های اقتصادی کوچک روستاها، پایین بودن میزان تحصیلات در بین متقاضیان راه‌اندازی کسب و کار کوچک در روستاها، فقدان انجمن‌ها و تشکل‌های صنعتی فعال و کارآمد در زمینه صنایع موجود در روستاها و ناتوانی صنایع کوچک روستایی در حضور مستمر در بازارهای ملی مهم‌ترین عوامل مؤثر بر موفقیت بنگاه‌های اقتصادی کوچک ایران به‌شمار می‌آیند. سلطانی و همکاران (۱۳۸۹)، در پژوهشی تحت‌عنوان بررسی عوامل مؤثر بر نوآوری تکنولوژیک در صنایع غذایی کوچک روستایی استان تهران به این نتیجه دست یافتند که ارتباط مثبت معنی‌دار بین نوآوری فناورانه و دو نوع نوآوری در محصول و فرایند بود. سن شرکت و فشار رقبا دارای اثر مثبت معنی‌داری بر نوآوری رادیکال بودند.

شمس‌الدینی و حسینی (۱۳۹۰)، در پژوهشی تحت‌عنوان نقش تعاونی‌های صنایع کوچک در اشتغالزایی و توسعه روستاها به این نتیجه رسیدند که می‌توان با تنوع‌بخشی به وضعیت فعالیت اقتصادی روستاییان به‌ویژه توجه به راه‌اندازی صنایع کوچک و دستی با توجه به مشارکت همه‌جانبه روستاییان در قالب شرکتهای تعاونی‌خودجوش و فعال تولیدی، اشتغالزایی و در نتیجه، توسعه پایدار روستاها را فراهم آورد. ملاشاهی (۱۳۹۲)، در پژوهشی تحت‌عنوان اهمیت و نقش صنایع کوچک روستایی در ایجاد اشتغال پایدار به این نتیجه رسید که به‌طور کلی می‌توان اثرات صنعتی شدن روستایی را به پنج عامل؛ ایجاد اشتغال پویا و افزایش درآمد، کاهش مهاجرت‌های روستایی، کاهش نابرابری‌های منطقه‌ای، افزایش رفاه‌روستایی و گسترش صادرات روستایی طبقه‌بندی کرد. سجاسی‌قیداری و همکاران (۱۳۹۳)، در پژوهشی تحت‌عنوان ارزیابی و تبیین کارکرد صنایع روستایی در توسعه مورد: دهستان صائین‌قلعه در شهرستان ابهر به این نتیجه رسیدند که صنایع روستایی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، زیست‌محیطی و کالبدی در توسعه روستاهای منطقه مورد مطالعه اثر معناداری داشته است.

شهبایی و همکاران (۱۳۹۴)، در پژوهشی تحت‌عنوان بررسی عوامل مؤثر بر میزان موفقیت صنایع روستایی در اشتغالزایی (مطالعه موردی: استان اصفهان)، به این نتیجه رسیدند که مجموعه‌ای از عوامل اقتصادی، فنی، سیاسی و حقوقی، اجتماعی، محیطی و زیربنایی و فردی بر میزان موفقیت صنایع روستایی در اشتغالزایی مؤثر می‌باشند. خواجه‌شاهکوهی و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی به بررسی نقش صنایع کوچک در توسعه اقتصادی-اجتماعی نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان فریمان با روش پیمایشی پرداختند و نتایج نشان داد که صنایع کوچک با ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، تداوم شغلی، افزایش درآمد، تمایل برای ماندگاری در روستا، کاهش مهاجرت به شهر و افزایش سطح تحصیلات در فرآیند حصول توسعه اقتصادی روستاهای مورد مطالعه نقش داشته است.

دهستان‌گلاب در شهرستان کاشان به‌دلیل دارا بودن صنایع کوچک گلابگیری و قالی‌بافی نمود بارز صنعتی شدن در مقیاس کوچک و روستایی است. در همین راستا، هدف از پژوهش حاضر بررسی و تحلیل نقش صنایع کوچک بخش کشاورزی در توسعه اقتصادی-اجتماعی دهستان گلاب شهرستان کاشان می‌باشد که بدین منظور از روش توصیفی-تحلیلی و پیمایش‌میدانی استفاده شده است.

مبانی نظری

یکی از اساسی‌ترین مشکلات اقتصادی بخش کشاورزی ایران در گذشته و حال، پایین بودن میانگین درآمد روستاییان است. پایین بودن درآمد، خود علت بسیاری از نابسامانی‌ها از جمله افزایش فقر، نابرابری و مهاجرت است (محمدی و نمکی، ۱۳۷۵: ۳۴). عدم توانایی بخش کشاورزی در جذب نیروی انسانی و افزایش جمعیت جویای‌کار، افزایش تقاضای کار از سوی زنان، کوچک بودن واحدهای زراعی در روستاها باعث فشار بیش از حد بر زمین شده است. کثرت تعداد افراد شاغل در این بخش،

باعث کاهش بهره‌وری نیروی کار شده، بیکاری پنهان و آشکار در روستا را افزایش داده است (خزایی، ۱۳۷۳). لذا با توجه به نیاز محدود به تسهیلات زیربنایی، سادگی فعالیت‌ها و عدم نیاز به تخصص‌های پیچیده، می‌توانند مهم‌ترین اهرم در راستای فعال کردن پتانسیل‌های مادی و انسانی مناطق روستایی در سطح ملی - محلی و پایداری توسعه روستایی محسوب شوند (Unido, 1984: 8).

به‌منظور رفع مشکلات فوق، افزایش درآمد روستاییان و ایجاد اشتغال در این بخش، صنایع روستایی نقش فوق العاده‌ای می‌تواند داشته باشد (کوپاهی، ۱۳۸۱: ۶۶۱). صنایع کوچک و متوسط از نظر صرفه‌جویی در مقیاس تولید، در بخشی از تولیدات نسبت به صنایع بزرگ برتری دارند. مطالعات نشان داده‌اند که اگر واحد تولید از حد مشخصی بزرگ‌تر شود، موجب عدم کارایی خواهد شد. کوچک‌شدن واحدهای اقتصادی در کشورهای غرب و تقسیم سازمانی موسسات بزرگ به واحدهای مستقل کوچک، نمونه‌هایی از این قانونمندی اقتصادی به‌شمار می‌رود (صحراییان، ۱۳۸۰: ۱۱۲). گسترش این گونه صنایع مزیت‌های بسیاری در مقایسه با صنایع بزرگ دارا هستند به گونه‌ای که در صنایع کوچک روستایی عموماً از کارگران با مهارت‌های محدود استفاده می‌شود؛ مسئله دیگر تنوع محصولات است، صنایع کوچک به‌سادگی و با سرعت می‌توانند در زمینه تولیدات جدید اقدام کنند و همانند صنایع بزرگ مجبور به صرف هزینه‌های سنگین برای نگهداری مراکز تحقیق و توسعه، هزینه‌های تبلیغات و بازاریابی و روابط عمومی خود نیستند (اکس، ۱۳۸۱: ۱۳).

شکل ۱: خصوصیات صنایع کوچک در راستای اهداف اقتصادی و اجتماعی توسعه پایدار روستایی

(مآخذ: امین آقایی، ۱۳۸۷: ۱۳۱)

یکی از این راهبردها که در اغلب کشورهای جهان مورد توجه قرار گرفته و اجرای آن نتایج مثبتی به همراه داشته، توسعه و گسترش صنایع در نواحی روستایی می‌باشد (Long et al, 2009: 454). در همین رابطه، صنایع کوچک به‌عنوان راهبردی جدید در توسعه منطقه‌ای و محلی می‌تواند در راستای دستیابی به کاهش میزان و شدت فقر و بیکاری، تنوع‌شغلی به اقتصاد-روستایی، اشتغال‌زایی، جلوگیری از مهاجرت روستاییان، تعدیل شکاف موجود بین درآمد خانوارهای روستایی و شهری، جذب

نیروی کار مازاد در بخش کشاورزی، گسترش آموزش، ارتقای سطح مهارت‌ها، افزایش تولیدات روستایی، بهره‌وری، ایجاد فرصت‌های شغلی، تأمین نیازهای اساسی و ایجاد پیوند با دیگر بخش‌های اقتصادی نقش مهمی در فرآیند توسعه پایدار روستایی نقش مهمی ایفا کند (شمس‌الدینی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۴۰). نفوذ صنعت در مناطق روستایی ضمن ایجاد اقتصادی فعال می‌تواند دارای کنش فرآیندها^۱ باشد (Desai, 1980: 464). تجربیات کشورهای متعدد نشان می‌دهد هر تغییر ساختاری از طریق صنعتی شدن نه تنها نقش اقتصادی بازاری در مناطق روستایی ایجاد می‌نماید بلکه منجر به اقتصاد خودرانشی^۲ نیز می‌گردد (Foss, 1997: 239). از این منظر با صنعتی روستا، نقشی معنادار در فرآیند توسعه روستایی از طریق افزایش تولیدات روستایی، بهره‌وری، ایجاد فرصت‌های شغلی، تأمین نیازهای اساسی و ایجاد پیوند با دیگر بخش‌های اقتصادی ایجاد و در نهایت به کاهش نابرابری‌های منطقه‌ای منجر خواهد شد (Humphrey, 1996: 185).

جدول ۱: خصوصیات صنایع کوچک در راستای اهداف اقتصادی و اجتماعی توسعه پایدار روستایی

اهداف اجتماعی توسعه پایدار روستایی	اهداف اقتصادی توسعه پایدار روستایی	صنایع کوچک
اشتغال‌زایی و درآمدزایی با سرمایه محدود	فقرزدایی و احساس امنیت افزایش	اشتغال‌زایی و درآمدزایی با سرمایه محدود
مبتنی بر طبقات ضعیف	ایجاد فرصت‌های برابر	مبتنی بر طبقات ضعیف
کارآفرین و نوآوری	توانمندسازی	کارآفرین و نوآوری
انعطاف‌پذیری	رواج الگوی صحیح مصرف	انعطاف‌پذیری
مبنی بر کار گروهی	افزایش سرمایه اجتماعی	مبنی بر کار گروهی
مبنی بر کار گروهی	افزایش سرمایه اجتماعی	مبنی بر کار گروهی

منبع: (ملاشاهی، ۱۳۹۲: ۵۱)

روش تحقیق

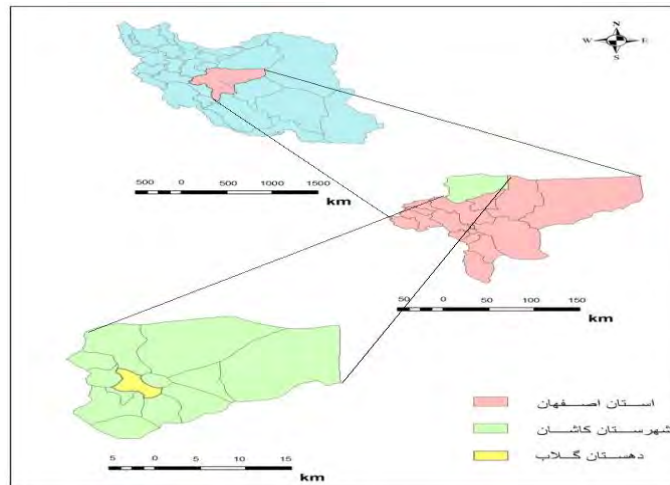
پژوهش حاضر به لحاظ ماهیت از نوع توصیفی-تحلیلی و به لحاظ اجرا از نوع پیمایشی و به لحاظ روش جمع‌آوری داده‌ها از نوع میدانی می‌باشد. در آغاز، مطالعات سازمان‌یافته‌ای به منظور تهیه ادبیات و مبانی تئوریک به صورت کتابخانه‌ای انجام گرفته است و در مرحله مطالعه میدانی با استفاده از ابزارهای مورد نیاز تحقیق (پرسشنامه محقق ساخته) به جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز پرداخته شده است. جامعه مورد مطالعه در این پژوهش دهستان گلاب در بخش برزک شهرستان کاشان می‌باشد که با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۱۳۷ نفر به عنوان نمونه انتخاب شده‌اند.

معرفی محدوده مورد مطالعه

دهستان گلاب در بخش برزک شهرستان کاشان واقع شده است. این دهستان در طول جغرافیایی ۵۱ درجه و ۱۳ دقیقه ۵۱ و عرض جغرافیایی ۲۳ درجه و ۴۷ دقیقه و ۲۹ قرار دارد. براساس سرشماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۰، جمعیت آن ۹۳۰۰ نفر (۲۱۶۷ خانوار) بوده است. این دهستان از منابع غنی کشاورزی به خصوص گل و گلاب برخوردار است به گونه‌ای که با توجه فراوانی کشت و برداشت گل‌های محمدی، کارگاه‌های گلاب‌گیری و عرقیجات گیاهی به وفور دیده می‌شود و به عنوان یک صنعت در این دهستان معرفی می‌شود. علاوه بر صنعت گلاب‌گیری، روستاهای این دهستان از صنعت قالی‌بافی به فراوانی بهره می‌برند به گونه‌ای که در بیش از ۶۰ درصد روستاهای این دهستان صنعت قالی‌بافی به طور گسترده رواج دارد.

1 - Multiple Effects

2 - Self - Propling

شکل ۲: موقعیت دهستان گلاب در شهرستان کاشان و استان اصفهان (منبع: نگارندگان، ۱۳۹۶)

یافته‌های تحقیق

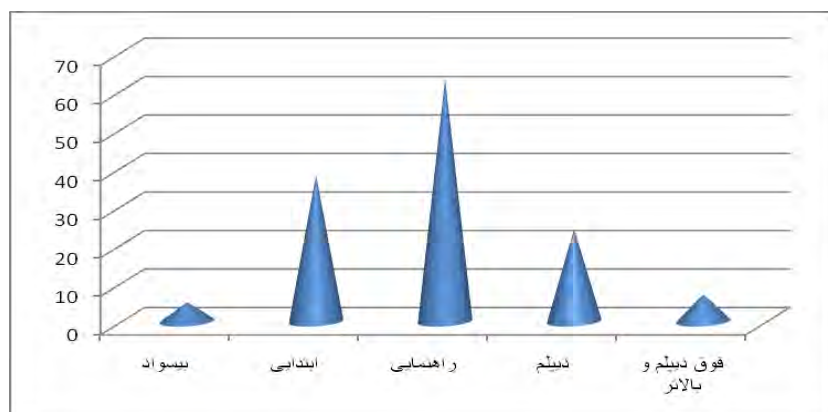
الف. یافته‌های توصیفی

اطلاعات مندرج در جدول شماره ۲. نشان دهنده وضعیت نمونه مورد مطالعه در پژوهش حاضر می‌باشد. همان‌طور که مشاهده می‌شود از ۱۳۷ نفر نمونه، تعداد ۹۵ نفر مرد (معادل ۶۹/۳۴ درصد) و ۴۲ نفر نیز زن (معادل ۳۰/۶۶ درصد) می‌باشند. همچنین از نظر وضعیت تاهل نیز ۱۰۸ نفر متأهل (۷۸/۸۳ درصد) و ۲۹ نفر مجرد (۲۱/۱۶ درصد) می‌باشند. (جدول ۲).

جدول ۲: وضعیت نمونه مورد مطالعه در پژوهش

مؤلفه‌ها	جنسیت		تاهل			تحصیلات		
	مرد	زن	متاهل	مجرد	بیسواد	ابتدایی	راهنمایی	دیپلم
فراوانی	۹۵	۴۲	۱۰۸	۲۹	۵	۳۸	۶۳	۲۴
درصد	۶۹/۳۴	۳۰/۶۶	۷۸/۸۳	۲۱/۱۶	۳/۶۴	۲۷/۷۳	۴۵/۹۸	۱۷/۵۱

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

نمودار ۱- وضعیت تحصیلی پاسخگویان

در ادامه به وضعیت اشتغال و بیمه شدگان در بخش صنعت گلابگیری و قالیبافی در دهستان گلاب شهرستان کاشان پرداخته شده است. طبق اطلاعات مندرج در جدول شماره ۳، در رابطه با صنعت گلابگیری تعداد ۲۱۷ واحد ایجاد شده است که تعداد افراد شاغل در آنها برابر ۲۶۰۴ نفر می‌باشد که از این تعداد ۱۷۱۲ نفر بیمه آنها مرتبط با صناعی است که در آن مشغول فعالیت هستند. همچنین در رابطه با صنعت قالیبافی تعداد ۱۱۲ واحد ایجاد شده که تعداد ۳۵۰ نفر در این کارگاه‌ها مشغول فعالیت هستند که تعداد ۲۷۰ نفر بیمه آنها مرتبط با صنعت قالیبافی می‌باشد (جدول ۳).

جدول ۳: وضعیت اشتغال و بیمه در صنایع کوچک دهستان گلاب

بخش	تعداد واحد	افراد شاغل	افراد بیمه شده	سهم از درآمد
صنعت گلابگیری	۲۱۷	۲۶۰۴	۱۷۱۲	٪۶۵
صنعت قالیبافی	۱۱۲	۳۵۰	۲۷۰	٪۴۵

منبع: بخشداری برزک، ۱۳۹۶.

اطلاعات مندرج در جدول شماره ۴، نشان دهنده وضعیت شغلی تعداد افراد نمونه در دهستان گلاب می‌باشد. همان‌طور که مشاهده می‌شود از تعداد ۱۳۷ نفر نمونه مورد مطالعه، تعداد ۸۳ نفر دارای شغل دوم می‌باشند (معادل ۶۰/۵ درصد) که از این تعداد، ۵۷ نفر (۶۸/۷ درصد) شغل دوم آنها مرتبط با صنعت گلابگیری و قالیبافی و ۲۶ نفر (۳۱/۳ درصد) غیرمرتبط می‌باشد. همچنین اطلاعات مندرج در این جدول نشان می‌دهد که از تعداد ۱۳۷ نفر نمونه، تعداد ۷۲ نفر (۵۲/۶ درصد) دارای شغل دائم و تعداد ۶۵ نفر (۴۷/۴ درصد) دارای شغل موقت هستند. همچنین از ۱۳۷ نفر نمونه مورد مطالعه در دهستان گلاب، تعداد ۷۶ نفر بیمه آنها مرتبط با گلابگیری و قالیبافی و تعداد ۶۱ نفر غیرمرتبط می‌باشد. از تعداد ۱۳۷ نفر نمونه مورد مطالعه، تعداد ۷۲ نفر (۵۲/۶ درصد) دارای شغل دائم و تعداد ۶۵ نفر (۴۷/۴ درصد) دارای شغل موقت هستند (جدول ۴).

جدول ۴: وضعیت شغلی نمونه مورد مطالعه در دهستان گلاب

مؤلفه	شغل دوم		بیمه مرتبط با گلابگیری و قالیبافی		شغل دوم مرتبط با گلابگیری و قالیبافی		بیمه مرتبط با شغل	
	بلی	خیر	بلی	خیر	بلی	خیر	دائم	موقت
فراوانی	۸۳	۵۴	۷۶	۶۱	۲۶	۵۷	۷۲	۶۵
درصد	۶۰/۵	۳۹/۵	۵۵/۵	۴۴/۵	۳۱/۳	۶۸/۷	۵۲/۶	۴۷/۴

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

ب. یافته‌های استنباطی

یافته‌های تحلیلی به‌دست آمده از پرسشنامه نشان‌دهنده تأثیرگذاری بسیار بالای صنایع کوچک روستایی (گلابگیری و قالیبافی) بر مؤلفه‌های مربوط به اقتصاد روستاییان می‌باشد. نتایج به‌دست آمده از آزمون ناپارامتریک Chi-Square نشان دهنده تأثیرگذاری بسیار بالای صنایع کوچک روستایی (گلابگیری و قالیبافی) بر بسیاری از مؤلفه‌های اقتصادی است به‌گونه‌ای که ضریب معناداری در سطح ۰/۱٪ حاصل شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود برای مؤلفه‌های اشتغالزایی و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، افزایش درآمد روستاییان، بیمه شدن افراد روستا، توزیع عادلانه درآمد بین روستاییان، استفاده از توانایی‌های نیروی انسانی روستا و مشارکت بخش خصوصی در سرمایه‌گذاری در روستا معناداری در سطح ۰/۱٪ حاصل شده است. در واقع توسعه صنایع کوچک روستایی تا حد بسیار زیادی توانسته است باعث رشد و توسعه اقتصادی در رابطه با مؤلفه‌های مذکور شود. در رابطه با برخی دیگر از مؤلفه‌ها عدم معناداری حاصل شده است برای مؤلفه‌های ایجاد امنیت شغلی پایدار، استفاده از توانایی‌های محیطی روستا و بالابردن استانداردهای زندگی روستاییان عدم معناداری حاصل شده است. در واقع توسعه صنایع روستایی نتوانسته است بر مؤلفه‌های مذکور تأثیرگذار باشد (جدول ۵).

جدول ۵- میزان تأثیرگذاری صنایع کوچک روستایی بر مؤلفه‌های اقتصادی با استفاده از آزمون ناپارامتریک Chi-Square

ردیف	مؤلفه	ضریب معناداری sig	ضریب Chi-Square	درجه آزادی
۱	اشتغالزایی و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید	**۰/۰۰۰	۲۶/۳۹	۴
۲	افزایش درآمد روستاییان	**۰/۰۰۰	۳۲/۱۶	۴
۳	بیمه شدن افراد روستا	**۰/۰۰۰	۲۵/۵۱	۴
۴	ایجاد امنیت شغلی پایدار	NS۰/۰۵۵	۹/۲۴	۴
۵	توانمندسازی روستایی	*۰/۰۰۷	۱۴/۱۳	۴
۶	خودکفایی و خودکفایی روستا	NS۰/۰۱۹	۱۱/۷۹	۴
۷	توزیع عادلانه درآمد بین روستاییان	**۰/۰۰۰	۴۵/۹۵	۴
۸	بالا بردن استانداردهای زندگی روستاییان	NS۰/۰۲۴	۱۱/۲۸	۴
۹	استفاده از توانایی‌های محیطی روستا	NS۰/۱۰۰	۷/۷۸	۴
۱۰	استفاده از توانایی‌های نیروی انسانی روستا	**۰/۰۰۲	۱۶/۶۸	۴
۱۱	مشارکت بخش خصوصی در سرمایه گذاری در روستا	**۰/۰۰۱	۱۷/۸۵	۴
۱۲	تأمین بخشی از نیازهای مصرفی روستا	NS۰/۲۹۴	۴/۹۳	۴
۱۳	تولید محصولات با هزینه کم	NS۰/۳۳۴	۴/۵۶	۴

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶ ** معناداری ۱٪ * معناداری ۵٪ NS عدم معناداری

در رابطه با مؤلفه‌های اجتماعی نیز برای بسیاری از مؤلفه‌های ضریب معناداری در سطح ۰/۰۱ حاصل شده است. نتایج به دست آمده از آزمون ناپارامتریک Chi-Square نشان دهنده تأثیرگذاری بسیار بالای صنایع کوچک روستایی بر توسعه اجتماعی روستا می‌باشد به گونه‌ای که برای مؤلفه‌های جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهر، استفاده از مهارت‌های روستاییان، کارآفرینی روستایی، جلوگیری از پیامدهای منفی ناشی از بیکاری، احساس تعلق به روستا و ایجاد زمینه مشارکت روستاییان در امور مربوط به روستا معنی‌داری در سطح ۰/۰۱ حاصل شده است در واقع صنایع روستایی در دهستان گلاب توانسته است بر روی مؤلفه‌های مذکور تا حد بسیار زیادی تأثیرگذار باشد. در رابطه با برخی دیگر از مؤلفه‌ها نظیر ایجاد مهارت‌های فردی و گروهی و بالارفتن استانداردها و کیفیت زندگی روستاییان عدم معناداری حاصل شده است در واقع توسعه صنایع روستایی در مورد مؤلفه‌های مذکور نتوانسته است تأثیرگذار باشد.

جدول ۶- میزان تأثیرگذاری صنایع کوچک روستایی بر مؤلفه‌های اجتماعی با استفاده از آزمون ناپارامتریک Chi-Square

ردیف	مؤلفه	ضریب معناداری sig	ضریب Chi-Square	درجه آزادی
۱	جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهر	**۰/۰۰۰	۱۸/۵۸	۴
۲	استفاده از مهارت‌های روستاییان	**۰/۰۰۰	۴۳/۱۰	۴
۳	کارآفرینی روستایی	**۰/۰۰۰	۲۸/۱۴	۴
۴	ایجاد مهارت‌های فردی و گروهی	NS۰/۰۳۲	۱۰/۵۵	۴
۵	جلوگیری از پیامدهای منفی ناشی از بیکاری	**۰/۰۰۰	۲۷/۱۹	۴
۶	بالارفتن استانداردها و کیفیت زندگی روستاییان	NS۰/۱۲۶	۷/۱۹	۴
۷	احساس تعلق به روستا	**۰/۰۰۰	۳۱/۲۸	۴
۸	ایجاد زمینه مشارکت روستاییان در امور مربوط به روستا	**۰/۰۰۹	۱۳/۴۷	۴

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶ ** معناداری ۱٪ * معناداری ۵٪ NS عدم معناداری

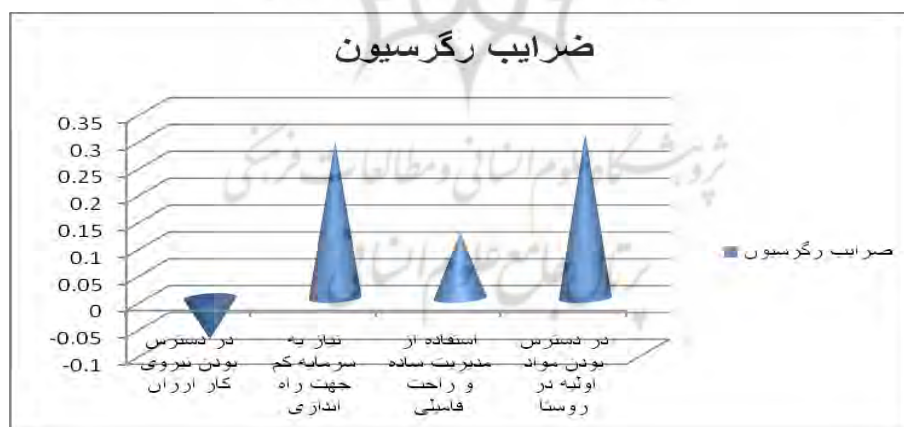
در ادامه از ضریب همبستگی رگرسیون چندمتغیره جهت بررسی عوامل مؤثر بر شکل گیری و توسعه صنایع کوچک روستایی در دهستان گلاب استفاده شده است. نتایج به دست آمده نشان دهنده ارتباط بسیار زیاد بین مولفه نیاز به سرمایه کم جهت راه اندازی و در دسترس بودن مواد اولیه در روستا با توسعه صنایع روستایی می باشد به گونه ای ضریب معنی داری در سطح ۰.۱٪ حاصل شده است. در صورتی که در رابطه با مؤلفه در دسترس بودن نیروی کار ارزان و استفاده از مدیریت ساده و راحت فامیلی عدم معناداری حاصل شده است در واقع مؤلفه های اخیر نتوانسته اند تأثیر بسیار زیادی در توسعه صنایع کوچک روستایی در دهستان گلاب شوند. ضرایب Beta به دست آمده نشان دهنده تأثیرگذاری بسیار زیاد مؤلفه در دسترس بودن مواد اولیه در روستا می باشد به گونه ای که ضریب Beta معادل ۰.۳۰۷ می باشد و در مرحله بعد مؤلفه نیاز به سرمایه کم جهت راه اندازی با ضریب Beta معادل ۰.۲۹۲، خود گویای این مطلب است که دو مؤلفه فوق رابطه بسیار زیادی با توسعه صنایع روستایی دارند.

جدول ۷: بررسی عوامل مؤثر بر شکل گیری صنایع کوچک روستایی در دهستان گلاب با استفاده از ضریب همبستگی

رگرسیون

مؤلفه	B	انحراف معیار std	ضریب Beta	t	ضریب معناداری sig
در دسترس بودن نیروی کار ارزان	-۰/۰۷۶	۰/۰۷۵	-۰/۰۷۶	-۱/۰۰۵	NS۰/۳۱۷
نیاز به سرمایه کم جهت راه اندازی	۰/۳۰۰	۰/۰۸۱	۰/۲۹۲	۳/۶۹۲	**۰/۰۰۰
استفاده از مدیریت ساده و راحت فامیلی	۰/۱۲۰	۰/۰۷۵	۰/۱۲۲	۱/۶۰۸	NS۰/۱۱۰
در دسترس بودن مواد اولیه در روستا	۰/۳۰۸	۰/۰۸۰	۰/۳۰۷	۳/۸۵۴	**۰/۰۰۰

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۶ * معناداری ۱٪ * معناداری ۵٪ NS عدم معناداری

نمودار ۲- ضرایب رگرسیون اثرات صنایع کوچک کشاورزی بر توسعه روستایی

نتیجه گیری

در نهایت پس از جمع بندی از یافته های تحقیق مشخص گردید که توسعه صنایع روستایی که گسترش و توسعه آنها تحت-تأثیر عوامل مختلفی از جمله سرمایه اندک جهت راه اندازی و در دسترس بودن مواد اولیه جهت توسعه می باشد دارای اثرگذاری بسیار زیادی بر مولفه های اقتصادی و اجتماعی روستاها در دهستان گلاب در شهرستان کاشان می باشد به گونه ای که بسیاری از مولفه های اقتصادی از جمله ایجاد فرصت های شغلی مناسب، درآمد بیشتر و توزیع عادلانه ثروت و درآمد بین روستاییان تحت تأثیر توسعه صنایع گلابگیری و قالبیابی در محدوده مورد مطالعه بوده اند. همچنین توسعه صنایع روستایی در مقیاس کوچک تأثیر بسیار زیادی نیز بر جنبه های اجتماعی روستا از جمله جلوگیری از مهاجرت، کارآفرینی روستایی و احساس تعلق به روستا داشته اند.

پس از بررسی مطالعات میدانی در دهستان گلاب شهرستان کاشان مشخص گردید که توسعه صنایع گلابگیری و قالیبافی طی سالهای اخیر با سرمایه اندک از سوی روستاییان ایجاد و توسعه یافته است و خود موجب اشتغال بسیاری از روستاییان این دهستان شده است بنابراین می توان اذعان نمود که سرمایه گذاری بخش خصوصی به جهت پتانسیل بالای محدوده مورد مطالعه جهت گسترش کشت و صنعت گلاب از مزیت نسبی بسیار بالایی برخوردار است. هدف از پژوهش حاضر بررسی و تحلیل نقش صنایع کوچک در توسعه اقتصادی- اجتماعی روستایی در دهستان گلاب شهرستان کاشان می باشد دهستان گلاب در شهرستان کاشان به دلیل دارا بودن صنایع کوچک گلابگیری و قالی بافی نمود بارز صنعتی شدن در مقیاس کوچک و روستایی است به گونه ای که توسعه این صنایع کوچک توانسته است به خوبی مانع مهاجرت جوانان دهستان مذکور به شهرها شود. یافته های به دست آمده از تحلیل نرم افزار Spss نشان دهنده تأثیرگذاری بسیار بالای توسعه این گونه صنایع در مؤلفه های اقتصادی و اجتماعی روستاست. به گونه ای که برای بسیاری از مؤلفه ها ضریب معناداری در سطح ۰۱٪ حاصل شده است. همچنین از رگرسیون چندمتغیره جهت بررسی عوامل مؤثر بر توسعه صنایع روستایی در دهستان گلاب استفاده شده است که نتایج به دست آمده نشان دهنده تأثیرگذاری بسیار بالای مؤلفه در دسترس بودن مواد اولیه در روستا و مولفه نیاز به سرمایه کم جهت راه اندازی در جهت توسعه صنایع کوچک روستایی در محدوده مورد مطالعه می باشد.

منابع

- ۱- ازکیا، مصطفی، غفاری، غلامرضا (۱۳۸۸)، توسعه روستایی با تأکید بر جامعه روستایی ایران، تهران، نشر نی.
- ۲- اکس زولتان جی، توریگ، روی و کارلسون، بو (۱۳۸۱)، نقش صنایع کوچک در اقتصاد مدرن، ترجمه جهانگیر مجیدی، انتشارات رسا.
- ۳- امین آقایی، مهرناز (۱۳۸۷)، بررسی عوامل مؤثر بر عملکرد صنایع کوچک از دیدگاه کارشناسان توسعه روستایی، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۱، شماره ۴.
- ۴- ایمانی راد، محمد (۱۳۷۲)، نقش صنایع کوچک در فرآیند توسعه اقتصادی، مجموعه مقالات سمینار نقش و جایگاه واحدهای کوچک صنعتی در توسعه اقتصادی- اجتماعی کشور، تهران، وزارت صنایع.
- ۵- خزایی، احسان (۱۳۷۳)، اشتغال روستایی و راه های گسترش آن، ماهنامه اطلاعات سیاسی اقتصادی، سال ۱۲، شماره ۱۳۲.
- ۶- سازمان ملل متحد (۱۳۶۶)، بررسی وضعیت صنایع کوچک در آسیا و اقیانوسیه، مترجم کمیته صنایع روستایی، دفتر مرکز جهاد سازندگی، تهران، انتشارات معراج.
- ۷- سجاسی قیداری، حمدالله، رومینایی، احمد و صانعی، سمیه (۱۳۹۳)، ارزیابی و تبیین کارکرد صنایع روستایی در توسعه مورد: دهستان صائین قلعه در شهرستان ابهر، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال سوم، شماره دو، تابستان، صص ۱۰۵-۸۷.
- ۸- سلطانی، شهره، حسینی، فرج اله (۱۳۸۹)، بررسی عوامل مؤثر بر نوآوری تکنولوژیک در صنایع غذایی کوچک روستایی استان تهران، مجله پژوهش های ترویج و آموزش کشاورزی، سال سوم، شماره ۴.
- ۹- شمس الدینی، علی و حسینی، سید ناصر (۱۳۹۰)، نقش تعاونی های صنایع کوچک در اشتغالزایی و توسعه روستاها، مجله تعاون، سال بیست و دوم، دوره جدید، شماره شش، تابستان.
- ۱۰- شهابی، سیامک، صالحی، اصغر و سیف الهی، محمود (۱۳۹۴)، بررسی عوامل مؤثر بر میزان موفقیت صنایع روستایی در اشتغالزایی (مطالعه موردی: استان اصفهان)، مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، سال چهارم، شماره یک، بهار، صص ۴۰-۲۹.
- ۱۱- صحرائیان، سیدمهدی (۱۳۸۰)، سازماندهی صنایع کوچک در ایران، انتشارات هدف.

- ۱۲- طاهرخانی، مهدی (۱۳۸۱)، صنایع کوچک سنگ بنای استراتژی آینده توسعه روستایی، جهاد سازندگی قزوین، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی.
- ۱۳- کوپاهی، مجید، دربان آستانه، علیرضا (۱۳۸۱)، اندازه‌گیری و تحلیل بهره‌وری صنایع کوچک روستایی مطالعه- موردی استان خراسان، مجله علوم کشاورزی ایران، جلد ۳۳، شماره ۴.
- ۱۴- محمدی، احمد و نمکی (۱۳۷۵)، زمینه‌های اشتغال و نقش آن در توسعه روستایی، سمینار سازماندهی روستاهای پراکنده، تهران، بنیادمسکن انقلاب اسلامی.
- ۱۵- مطیعی لنگرودی، حسن (۱۳۸۴)، جغرافیای اقتصادی ایران (صنایع)، انتشارت جهاد دانشگاهی مشهد. مشهد.
- ۱۶- ملاشاهی، غلامعباس (۱۳۹۲)، اهمیت و نقش صنایع کوچک روستایی در ایجاد اشتغال پایدار، ماهنامه اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی کار و جامعه - شماره ۱۵۶ - اردیبهشت.
- ۱۷- نوری، هدایت‌اله، بیک محمدی، حسن، تقدیسی، احمد، شفیعی، پروین (۱۳۸۹)، اولویت‌بندی صنایع کوچک و کارگاهی مناطق روستایی شهرستان اردستان با روش دلفی، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۳، شماره ۲.
- ۱۸- وصال، زینب؛ خواجه‌شاکوهی، علیرضا و نجفی‌کانی، علی‌اکبر (۱۳۹۶)، نقش صنایع کوچک در توسعه اقتصادی - اجتماعی نواحی روستایی مورد: بخش مرکزی شهرستان فریمان، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، شماره ۱۹، بهار، صص ۶۱-۷۶.
- ۱۹- هاشمی، نیلوفر (۱۳۸۹)، نقش اکوتوریسم در توسعه پایدار روستایی، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۳، شماره سه.
- 20- Desai, Vasant. (1980), Management of Small-scale Industry. Himalaya, Publishing House.
- 21- Foss. Olaf, (1997), Establishment Structure, Job Flows and Ryal Employment, Rural employment in OECD countries, chapter 16.
- 22- Humphrey John, (1996), The Triple C Approach to Local Industrial Policy. World development, vol 24. No 12.
- 23- Long, Hualou & jian zou & Yan sui liu, (2009), Differentiation of rural Development driven by industrialization and urbanization in eastern coastal china"journal homepage: www.elsevier.com/locate/habitatint. North East India, International Journal of Trade, Economics and Finance, Vol. 2, No. 2, pp. 161-165.
- 24- Pears, R, (2007), Location, Development, Industry, Oxfords: Blackwell.
- 25- Pinzon, D, (2012), Land & Food security, pp1-2.
- 26- UNIDO, (1984), The role of small and medium scale industries in OIC member states; No.9, p.487.